

ИСТОРИЯТА ГОВОРИ: АРМЕНСКО НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ „ПАПКЕН СЮНИ“ - ВАРНА

Жаклин Бодурова, Масис Хаджолян

Abstract: *The report examines the establishment of the Armenian community center „Papken Siuni“ in Varna on 12 April 1900, which lasted until 1944 and revived in December 2007 with the establishment of the community center „Saint Sarkis 2007“.*

Keywords: *community center, establishment, library, culture*

Краеведчески културен интерес представлява арменското читалище „Папкен Сюни“, което е основано в град Варна на 12 април 1900 година по инициатива на родолюбиви арменци: Крикор Гезиян, Арам Гарабедян, Евакри Гюлюмян, Аршак Хачикян, Кехам Минасян, Мурад Ераносян и Мовсес Галбедян (1). Мотивът им е да използват целесъобразно подарените на арменската колония в град Варна – 420 броя книги от кавказко-арменско издателство. Единодушно е решено читалището да носи името на Папкен Сюни – арменски родолюбец, който се жертва за националното освободително дело. Трима от основателите – дърводелци, се ангажират да подготвят четири маси и една библиотека, а Мурад Ераносян поема грижата за намиране на удобно за целта помещение.

Читалището приема свой устав, утвърден по-късно със заповед на Министъра на вътрешните работи и народното здраве от 1 февруари 1920 г., и впоследствие – с решение на Варненския окръжен съд по дело № 366 от 25 юли 1934 г. В него е отбелязана целта на читалището да подпомага за умственото и нравствено повдигане на арменското население, като развива у него любов към умствени занимания, национално и гражданско самосъзнание. За постигане на тези цели членовете организира следното: библиотека с подбрани научни списания и съчинения на арменски и български писатели; читалня с български, арменски и чуждестранни списания и вестници; реферати, беседи, образователни курсове, самообразователни и музикални кръжоци; вече-

ринки, концерти, театрални представления и забави с подходяща програма. Предвидено е подборът на книгите и периодичните издания за библиотеката и читалнята да става по доклад на настоятелството от специална техническа комисия, съставена от арменски учител от града, гимназиален учител и библиотекар на Варненската градска библиотека. Тяхната дейност в комисията е безвъзмездна.

Членството в читалището се състои от три вида: действително, спомагателно и почетно. Действителен член може да бъде всеки пълнолетен гражданин, живущ във Варна, който изпълнява решенията на общото събрание на читалището и на настоятелството и заплаща членски внос в размер на най-малко три лева месечно. Спомагателен член може да бъде всеки, който подари на читалището от сто до петстотин лева или му пренесе някаква особена услуга и се задължи да му помага в бъдеще материално и морално. Почетен член може да бъде всеки благодетел, който подари на читалището повече от петстотин лева в пари или имотна стойност по-голяма от хиляди лева. Право на глас и право на избор имат само действителните членове.

Действителни и спомагателни членове се приемат въз основа на писмено заявление от настоятелството, което се задължава да се произнесе в десет дневен срок. Почетните членове се провъзгласяват от общото събрание по мотивиран доклад на настоятелството. Техните имена се поставят на видно място в читалището. По решение на общото събрание могат да се поставят и портрети на лицата.

Изключване на член на читалището може да става от общото събрание по мотивиран доклад на настоятелството след представяне на предварително подготвени обяснения.

Читалището се ръководи от седем членно настоятелство, състоящо се от председател, подпредседател, касиер, секретар, библиотекар-домакин и двама съветници.

Председателят свиква и ръководи заседанията на общото събрание и на настоятелството. Той представлява читалището пред трети физически и юридически лица. Касиерът, сам или с помощта на други членове на настоятелството, събира членските вноски и други читалищни приходи и заедно със секретаря или библиотекар-домакин води приходно-разходна книга. Секретарят води протоколи за всички заседания на управленските органи, подписва читалищната кореспонденция, държи архивата и печата на читалището.

Библиотекар-домакинът, сам и с помощта на други членове на настоятелството, води инвентарната книга, грижи се за запазване на библиотеката и цялата покъщнина, раздава книги за домашно четене.

Настоятелството се избира с тайно гласоподаване от общото годишно събрание. Приемане на оставка на отделни или всички членове на настоятелството може да става от общото събрание, стига този въпрос да е поставен за разглеждане в дневния му ред. Същото събрание избира и заместници на напусналите.

Читалището провежда общи годишни и общи извънредни събрания. Първите се свикват всяка година през месец януари, а вторите – всякога, когато е необходимо, от настоятелството или по искане на една пета от действителните членове на читалището. Общото събрание е законно, ако присъстват повече от половината от действителните членове. В противен случай събранието се отлага за следващия неделен ден и се приема, че е законно, колкото и членове да присъстват, стига да са известни за свикването им и за дневния ред от поне половината от действителните членове.

Уставът осигурява специални грижи за читалищните библиотеки. От тях могат да се ползват като читалищните членове и всички,

които внесат поне десет лева за читалището. Библиотекарят е длъжен да се намира на определено място, за да раздава или приема книги. Не могат да се дават повече от три книги, а заетите не могат да се задържат повече от петнадесет дни. В противен случай са предвидени материални санкции – двадесет стотинки за всеки просрочен ден за връщане на книгата. Ако книгата се изгуби или унищожи, трябва да се върне на библиотеката в същия вид или да се заплати нейната пазарна стойност.

Читалището изпълнява своите цели и задачи в течение на десетилетия. В Териториален държавен архив – Варна се намира протокол от 10 март 1935 г., който потвърждава действията на читалищната дейност. На тази дата е проведен избор на нов пореден избор на настоятелство с гласовете на участващите в избора шестнадесет души-членове. Тогава са избрани за членове на настоятелството: Хазар Тахмисян, Артюн Чолакян, Бедрос Кюркчиян, д-р Мардирос Тахтакран, а за резервни членове: д-р Бердж Хаджолян и Барков Кърккеселян. За контролна комисия са избрани Гаро Чивиджиян, Онник Христанян, Арам Тахмисян. На следващата година – 3 май 1936 г., е проведено следващото общо събрание, което избира ново настоятелство в състав от Артюн Закеян, Ервант Хъмпибян, Х. Цуличян, Х. Баронян, П. Минасян, Н. Бедроян, С. Аведисян. Запасни членове са К. Мъноян, О. Хованесян, В. Церонян.

През годините настоятелството успява да се снабди с малка сцена. Дебатирано е одобрението на инициативата да се образува лотарийен фонд за участие в тиражите на държавната лотария с цел да се използва за постройка на собствена жилищна сграда. През 1936 г. предстои да се отпразнува 28-годишнината от освобождението на Армения и основаването на независима национална Арменска държава. Благодарение на позволенията на варненския полицейски комендант и съдействието на началника на гарнизона и командири на Осма пехотна дружина, празника се чества много тържествено. Свещената и красива традиция да се зачита паметника на падналите герои за свобода и обединение с полагането на венци на българските граничари в Морската гради-

на е щастливо продължавана. На тържеството вземат активно участие: арменското спортно дружество „Хоментъмен“, арменските скаути, арменско женско благотворително дружество „Милостивий кръст“ и арменското съгражданско дружество „Дарон Дурудеран“. През 1937 г. настоятелството осъществява и друга културна дейност – изнасят се сказки, градински увеселения, театрални представления в салоните на дружество „Майка“, и градския театър „Съединение“, провеждат се вечеринки и сказки. От съхранените архивни документи в Държавен архив – Варна е видно, че до месец февруари 1939 г. читалището провежда редовна дейност в наети частни помещения на ул. „Цариброд“ №1, бул. „Княгиня Мария Луиза“ № 27 и ул. „Мусала“ №11. Той се отзовава на покани за съвместни прояви с български културно-просветни организации. Статистическите сведения за дейността на читалището през 30-те години на миналия век показват стабилни културни резултати с участието на около сто членове. Разполага с около 1500 книжен фонд, раздава ежегодно за домашно четене около 800 книги и броя на посетителите в библиотеката е около 3800 души годишно.

С течение на годините на съществуването си, оставайки вярно на своята същност и на целите, които си поставя, служи неотклонно на културно просветното издигане на членовете си и чрез тях на един много широк кръг в арменската колония на гр. Варна, култивирайки в тях гражданските добродетели – зачитане законите на страната, чувството на отговорност, обществена солидарност и взаимопомощ, доблестно и безрезервно служене на общата българска кауза, тачене неопорочените национални чувства и свещени завети на падналите на бойните полета за осъществяване на български или арменски национални възжелания герои.

За съжаление, около 1944 г., дейността на читалището потъва в забвение, докато се възроди с ново име и нови герои в следващите десетилетия.

На проф. Арам Берберян-Датев – композитор, диригент и пианист, е възложено да създаде ансамбъл за арменски песни и танци при Културно-просветна организация „Ере-

ван“ – Варна през 1959 г. С този ансамбъл той е свързан от 1960 до 1967 г., включително при председател Онник Ованезов. През 1961 г. същият е носител на сребърен медал и лауреат на Републиканския фестивал. През годините хореографи на ансамбъла за арменски песни и танци са Степан Явшаян, Гаяне Марашлиян и Розмари Саръбекян. След кратко прекъсване, през 1997 година същият е възстановен под името „Гаяне Марашлиян“.

Арменското народно читалище в гр. Варна се възражда през месец декември 2007 г., след демократичните промени в България. То е приемственик на Народно читалище „Папкен Сюни“ и поема своите функции в качеството си на основен двигател на културните прояви и събития в арменската общност, с което се поддържат някогашните добродетели и морални ценности. Наименовано е „Свети Саркис“ – Варна, предвид светеца, на когото е посветена Арменската апостолическа православна света църква в града. През месец март 2010 г. то приема името „Свети Саркис 2007“ – Варна. На учредителното събрание присъства членска маса от 153 души. Избират се по установения ред Председател – г-жа Сатеник Аганчян, която е диригент на църковния хор, и Секретар – инж. Силва Бейлерян. Читалището изпълнява културно-просветна дейност. Основна цел на Народно читалище „Свети Саркис 2007“ – Варна е да създава, опазва и разпространява духовни ценности, да развива творческите способности на личността, да приобщава гражданите към ценностите и постиженията на науката, изкуствата и културата, да формира високите критерии в личността към духовните и материални ценности; възпитава и утвърждава националното самосъзнание, да развива и обогатява културния живот, социалната и образователната дейност в гр. Варна.

През 2007 г. Председателят на Народно читалище „Свети Саркис 2007“ – Варна г-жа Сета Аганчян в качеството си на художествен ръководител създаде Вокална група за арменска рок и поп музика в състав: Маноела Микаелян, Аршагухи Киркорова, Ани Деркрикорян, Анахид Тахмизян и Едуард Хампарцумян. Той е един от самодейните състави

към Народно читалище „Свети Саркис – 2007“ и от 2012 г. е наименуван „Наири“. В репертоара на музикалната формация са включени разнообразни песни в жанрово, тематично и интонационно отношение. По-известните са следните: „Ашхари хайеров“ (в превод: „Светът на арменците“), „Хайастанъ имн е“ (в превод: „Армения е моя“), „Йес модел ем“ (в превод: „Аз съм модел“), „Им сърди Майракпхак“ (в превод: „Столицата на моето сърце“), „Хайерен“ (в превод: „На арменски“), „Хайастанъ ту ес“ („Ти си Армения“), „Им йерки хънчуйнъ“ (в превод: „Диханието на моята песен“), „Карун“ (в превод: „Пролет“), „Им Йереван“ („Моят Ереван“), „Жъбидъ им“ (в превод: „Моята усмивка“), „Гананч, гармир“ (в превод: „Зелено, червено“), „Майриг“ (в превод: „Майко моя“), „Ми евгиан ансахман“ (в превод: „Един океан без граници“), „Кез хамар, Хайастан“ (в превод: „За теб, Армения“), „Ареви мартик“ (в превод: „Хора на слънцето“), „Хайастан ашхар“ (в превод: „Светът Армения“), „Хуйси джампорт“ (в превод: „Пътят на надеждата“), „Киликия“, „Оръ“ (в превод: „Денят“), „Шохум ен“ (в превод: „Искрящи очи“), „Даретарц“ (в превод: „Рожден ден“). Съставът има много изяви по фестивали, концерти и други мероприятия в България и в чужбина. Носител е на множество грамоти и награди. На всички концерти, чиито организатор е Община Варна вокална група „Наири“ е канена да участва, което е признание за таланта и високото певческо изкуство на нейните изпълнители. Вокалната група за арменска рок и поп музика „Наири“ има много изяви на фестивали и концерти както в България, така и в чужбина – фестивалите: „Море и спомени“ – Варна, 2008, „Аспарухово пее и танцува“ – Варна, 2009, „Нептун и приятели“ – Каварна, 2012, „Сватбата – единство и многообразие“ в Етнографски комплекс „Етъра“ в Габрово, 2013 г. и други. Същата просъществува до 2016 г.

Арменският танцов ансамбъл „Гаяне Марашлиян“ е включен във вид на самодееен състав при Народно читалище „Свети Саркис – 2007“ – Варна през 2007 г. В състава танцуват деца и младежи в две възрастови групи: детска, състояща се от 14 деца на възраст от 5

до 14 години, младежка, включваща 28 души на възраст от 15 до 25 години. Характерно за Арменски танцов ансамбъл „Гаяне Марашлиян“ – Варна е приемствеността на поколенията, любовта към арменските танци се предава от родители към деца и внуци. На 1 февруари 2019 г. се създаде група на майките танцьорки. Художествени ръководители на детската формация е Флора Дюлгерян, а на младежката са Мери Сеферян, Десислава Славова и Иван Христов. В репертоара на Арменски танцов ансамбъл „Гаяне Марашлиян“ – Варна влизат автентични и модерни арменски танци. По-известните традиционни танци са: „Кочари“, „Шалахо“, „Хапама“, „Зангезур“, „Лорке“, „Нор серунд“ (в превод: „Ново поколение“), „С крилете на птиците“, „Закачката на овчарите“, „Танц закачка“, „Ов хайоц ашхар“ (в превод: „Светът на всички арменци“), „Камин зана“ (в превод: „Полъхът на вятъра“), „Хайоц ахчиг“ (в превод: „Арменско момиче“), „Марал“, „Багаран“, „Азкакраган“ – народен танц, „Дасъ милион хай йенк“ (в превод: „Десет милиона арменци сме“), „Перт“ (в превод: „Крепост“), „Лезгинка“, „Ардашад“, „Хай, хай“ (в превод: „Арменци, арменци“), „Шабашад“ и „Мер донъ“ (в превод: „Нашият празник“). Спектакли: „Сватбата“ (2015) и „Рожден ден“ (2016). Голяма част от тях са създадени по хореография на художествените ръководители на формациите. Жанрово, тематично и по настроение танцовите композиции са уникални и разнообразни. Арменските танцьори се изявяват на всички празници и културни мероприятия, организирани от арменските организации в гр. Варна. Постоянно се отправят покани за участия от други читалища и организационни комитети в града и страната. Представят се на фестивалите и честванията в гр. Пловдив, Бургас, Стара Загора, Каварна, Хасково, Трявна, където дълго време се помнят и споменават танците на арменските самодейци. През 2012 г. Арменски танцов ансамбъл „Гаяне Марашлиян“ – Варна завоюва Гран при и грамота на фестивала „Нептун и приятели“, проведен в гр. Каварна, където участва и през 2016 г. и получава сребърна грамота. За първи път арменският етнос се представя чрез участието на Арменски танцов ансам-

бъл „Гаяне Марашлиян“ – Варна на шестото издание на националния фолклорен фестивал „Сватбата – единство и многообразие“, който се провежда в Етнографски комплекс „Етъра“ в Габрово на 24 и 25 август 2016 г. Ежегодно участва във фестивалите на етносите, които се провеждат в Летния театър и в Двореца на културата и спорта в гр. Варна. Съставът има много изяви по фестивали, концерти и други мероприятия в чужбина. Носител е на множество грамоти и награди. При всяка своя изява Арменски танцов ансамбъл „Гаяне Марашлиян“ – Варна доказва своя професионализъм и завидното си танцово майсторство. Ежегодно участва в празника на район „Одесос“ при Община Варна. Някои от фестивалите в България, в които този танцов състав участва са следните: „Приказка за теб“ – гр. Варна, 2008 година, „България за всички“ – гр. Варна, от 2008 до 2021 г., „Море и спомени“ – гр. Варна, 2008 г., „Аспарухово пее и танцува“ – град Варна, от 2009 г. до 2019 г., „Дни на арменските традиции и култура“ – гр. Бургас 2010 и 2011 г., „Хопни ми, тропни ми“ – гр. Пловдив, 2012 г., „В света на Йовковите герои“ – гр. Добрич, май 2013 г., „Нептун и приятели“ – гр. Каварна, 2012 и юли 2013 г., „Сватбата – единство и многообразие“ – Етнографски комплекс в Габрово, август 2013 г., „Мозайка от етноси“ – гр. Варна, януари 2016 г. и „Здравей, Армения“ – гр. Пловдив, 2018, 2019 и 2021 г. Съставът има изяви в чужбина. В гр. Сучава, Румъния през 2012 г., в гр. Солун, Гърция през 2017 г. и в Армения през 2018 г.

Ежегодните годишни концерти на танцов ансамбъл „Гаяне Марашлиян“ са посветени на емблематични годишнини и важни събития. През 2012 и 2013 г. под мотото „Да пеем и танцуваме заедно“ се отбеляза 28 май 1918 г. – обявяването на първата независима арменска република. През 2014 г., посветен на 170-а годишнина от освещаването на Арменската апостолическа православна света църква. През 2015 г. под мотото „Помним и ще живеем“ се отбеляза стогодишнината от извършването на геноцида над арменския народ от младотурското правителство. През 2016 и 2017 г. по подобаващ начин са ознаменувани десетгодишният юбилей на вокална група „Наири“ и

20 години от възстановяването на Арменски танцов състав „Гаяне Марашлиян“. През 2018 г. под мотото „Вечните уроци на 28 май 1918 г. – първата независима арменска република“ се отдава заслужено уважение и преклонение към героите и събитията, ознаменуващи основаването на първата независима арменска република. През 2019 г. с изразните средства на вокалното и танцовото изкуство и поезията самодейците на Народно читалище „Свети Саркис – 2007“ – гр. Варна се прекланят пред Майката природа. През 2021 г. под мотото „С признателност и благодарност към България и българския народ от варненските арменци“ на сцената за пореден път се представя приятелството и братската подкрепа между българския и арменския народ.

Под протекцията на ръководството на Народно читалище „Свети Саркис 2007“ – Варна се поддържат арменската детска градина „Хай Манугнер“ с учител Сирануш Агопова, по професия детски педагог, и класа за изучаване на арменски език от арменските деца под формата на свободноизбираем час, чиито учител е Вартухи Хачикян, преподавател с педагогическо образование, родом от Ереван. Целта е да се съхранят арменското самосъзнание и запазване на арменския език. Детската градина е открита по инициатива на Арменско благотворително дружество, клон „Аракс“ – Варна през 2006 г. Първоначално учителката е Аида Пещилмаджиян, по професия детски педагог. В своята работа учителите утвърждават човеколюбието, патриотизма и добродетелността на арменския народ. Деца от смесени бракове, както и деца от арменски семейства, неговорещи арменски език, се обучават в правилен изговор на думи и изрази и на словесно общуване. На детските радости и интереси са посветени празниците, които отбелязват децата от съботната детска занималня с изучаване на арменски език „Хай манугнер“. С рецитации, диалози, песни, драматизации на приказки и игри малчуганите радват всички. С рецитали се открива или закрива всяка нова учебна година. Отбелязват се важни дати от арменската история. Осъществяват се три театрални постановки на арменски език, посветени на цар Дикран Медз (в превод Дикран Велики),

на Варган Мамигонян – великият воин, който загива, бранейки християнството и „Делото Тейлерян“, посветено на убийството на един от организаторите на геноцида над арменския народ през 1915 г. – Талят паша, от Сохомон Тейлерян в Берлин на 15 март 1921 г., с което се показва, че възмездието е справедлива кауза.

През месец август 2020 г. ръководството на Народното читалище „Свети Саркис 2007“ – Варна започва да създава читалищна библиотека, включваща 3700 броя книги. Водени от съпричастност към общественото дело с добра кауза, много арменци даряват литература.

Читалището организира самостоятелно или със съдействието на други организации представянето на книги, посветени на геноцида над арменския народ, извършен през 1915 г.: книгата „Два близки народа, два далечни съседа. Армения – Турция“ на Хрант Динк през 2011 г., „Прошепната книга“ на Варужан Восганян през 2013 г., романът „Ануш“ на ирландската авторка Мартийн Маден през 2016 г., книгата „Международно-наказателно-правни аспекти на турския геноцид над българския и арменския народ“ на акад. проф. д-р Борислав Йотов през 2017 г. и книгата „Арменски духовни сияния“ на доц. Масис Хаджолян, доктор по право, през 2018 г.

Читалището организира изнасяне на концерти, посветени на юбилейни годишнини на бележити арменски поети и композитори, откриване на изложби. Сред тях, през 2012 г. за Саят-Нова (Харутюн Гарабед Саятян) – арменски народен поет и певец, композитор, музикант, един от първите арменски ашуги – народен певец-трубадур и най-изтъкнатият представител на светската арменска средновековна поезия.

На 21 февруари 2015 г. варненската арменска общност и много български приятели на музиката почетоха паметта на големият арменски композитор и архимандрит Гомидас (Сохомон Кеворк Сохомонян, 26.09.1869–22.10.1935) по повод 80-годишнината от кончината му и 100-годишнината от отбелязването на Геноцида в зала „Пленарна“ към Община Варна, с участието на гост-музикалните изпълнители от София доц. Ани Тошкова

– пиано, и Агоп Маникян – виола.

На 5 декември 2016 г. в „Малък арт-салон“ на Радио Варна, варненската общественост присъства на откриването на изложбата „Живопис и скулптура“ на Вержине Семирджян, която е първата в България. Тя е възпитаничка на Факултета по живопис към Московската академия по изкуствата. Преподавател в института „Хачадур Абовян“. Ценителите и колекционерите познават творбите на художничката от нейните многобройни изложби в Канада, Испания, Германия, Франция, Австрия.

На 3 април 2017 г. в сградата на Арменското училище в гр. Варна се състоя среща с проф. Тео Мартен ван Линт – холандски учен-историк и арменолог, секретар на Международната асоциация по арменистика (AIEA – Association Internationale des Études Arméniennes), съветник е в Арменският институт в Лондон, член на американското дружество за арменистични изследвания, член на научно-културното дружество за арменски изследвания „Radus-Araxes“ (Венеция) и член на германско-арменското научно дружество. Преподавател е по класически арменски език, арменски език и литература във Факултета по ориенталистика към Оксфордския университет (University of Oxford). Завършва университета Leiden в Холандия. От 1989 до 1990 г. пребивава в Ереван, където се занимава с изследване на арменски ръкописи в Матенадаран в Ереван. През 1996 г. става доктор на науките, като защитава дисертация на тема „Костандин Йерзънкаци – арменският религиозен поет на XIII–XIV в. Арменски текст с преводи и коментари“. Изследователските му интереси са насочени към арменската поезия, средновековната арменска литература, арменския литературен и интелектуален живот в Иран, Османската империя и Русия през XVII–XIX в., съвременната арменска литература и нейния международен контекст от XIX в. нататък. Той изнесе лекция на тема: „Великолепие и духовност на арменското християнство“.

През 2019 г. литературно-музикална вечер е посветена на Хованнес Туманян – арменски писател, поет, преводач и общественик, считан за един от най-големите разказвачи на

арменския фолклор и основоположник на арменската поезия.

През 2012 г. Народно читалище „Свети Саркис – 2007“ подкрепи участието на доц. Масис Хаджолян, доктор по право, и Аведис Бейлерян – студент по право във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ в Националната конференция на тема „Арменският геноцид. 97 години от най-кървавото престъпление срещу човечеството“, организирана от Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ и проведен в същия град.

Читалището подкрепя и останалите арменски организации за гостувания на самодейни състави и групи от други градове. Това са самодейния театрален състав „Хагоп Баронян“ от гр. Пловдив и „Проф. Крикор Азарян“ от гр. Хасково, както и вокално-инструменталния състав „Еребуни“ от гр. Пловдив.

Читалището организира и колективни посещения на два музейни комплекси: Двора на кирилицата – комплекс „Стара Плиска“ през 2016 г. и Прабългарско селище – Фанагория през 2019 г.

Читалищната статистика показва стабилни културни резултати с участието на около 100 членове на читалището. Радостно е, че трудът на много деятели и радатели на читалищната дейност през изминалото столетие е плодотворен и културните традиции в читалищната дейност се наслагват в следващите поколения.

Литература:

1. Териториален Държавен Архив – Варна, 825 К, опис 1, арх. един. 1.

За контакти:

Масис Бердж Хаджолян, доктор по право, Доцент на Варненски свободен университет

e-mail: masisbg@yahoo.com

Арх. Жаклин Едуард Бодурова,

e-mail: jaklin_bodurova@abv.bg